

О.Глазова

ПУНКТУАЦІЯ

ПРАКТИКУМ

**ЧАСТИНА ТРЕТЯ:
ТЕКСТИ ДЛЯ ДИКТАНТІВ**

2004

ТЕКСТИ ДЛЯ ДИКТАНТІВ

1. Національні символи

“Людина хороша, коли на себе схожа”, - говорять у народі. Кожна нація намагається виявити себе і свою суть у національних символах. Гербом України є тризуб, а прапор складають два кольори: жовтий і синій. Який же зміст, яка історія у цих символах?

Зображення тризуба з'явилося дуже давно: його розрізняють ще на монетах київських князів. Ось лише деякі версії походження цього знака: скіфський або візантійський скіпетр, корона, голуб Святий Дух, якір, лук і стріла, шолом, сокира.

У Київській Русі тризуб зображали, вносячи у його форму національні елементи, але зберігаючи незмінною основу.

Яке минуле українського прапора? Синій і жовтий кольори ми бачимо на знаменах українських козаків, у козацькому й гайдамацькому одязі.

Краю, де зародилась хліборобська цивілізація, притаманні саме сині й жовті фарби. Золотаві хлібні лани і блакитне над ними небо, синя дніпровська або морська вода і жовтий пісок – все це зроду-звіку складало краєвид України. Око українця милували жовті квіти горицвіту й соняшника, голубі пелюстки цикорію, барвінку й волошки. Жовте уособлює вогонь, а синє – холод, це два полюси буття, два кінці осі, навколо якої буття обертається. (За В.Супрунечком; 173 сл.)

2. Запорозжя

Запорозжя було одним із найзнаменитіших військових орденів. Подвиги Сагайдачного, Палія, Сірка, Нечая, Сулими, Павлюка були великою школою для кожного, хто зрікався нудного життя у рабстві й приходив шукати волі. Вже на самому початку шістнадцятого століття Запорозжя - військо вишколене, в якому кожен виконував відому йому службу, військо знамените. Недарма Богдан Хмельницький підписувався то “старший війська Запорозького”, то “запорозький гетьман”, те “гетьман Запорозького війська”.

Це була школа войовничості не скореного ніким народу, велике горнило уміння підпорядковувати людині будь-що: ворогів-напасників, ревучу навалу води, мовчазність гордого каменю.

Річище Дніпра з краю в край неодмінно перетинали пороги – гранітні хребтини, що стовбурчилися понад водою інколи усього на кілька кроків, а

то ушир цілої версти! Порогів було дев'ять. Від порога низового до горішнього було двісті шістдесят п'ять островів, і усі, як один, мали сліди укріплень запорожців.

Окрім грізно перекинутих гранітів, порогів дніпровських, лежали споконвіку сотні заборогів, окремих скель із граніту, порозкиданих по руслові; та лежали вони, перепиняючи шлях воді, не всуціль, від берега до берега, а тільки подекуди. (За Г.Колісником; 163 сл.)

3. Могила в степу

Без курганів-могил важко уявити наші українські степи. Їхні образи не раз зустрічаємо в народних піснях, думах, в поезії Тараса Шевченка.

Ось вона, знаменита могила Солоха! Машина, залишеної край шляху, вже не видно, дерева лісозахисної смуги, віддаляючись, наче входять у землю, тепер тільки вершечки маслин срібляться над хлібним морем, проте курган все ще від нас далеко; під палаючим сонцем бредемо один за одним навпростець, не зводячи очей з цього дива, чий силует знайомий всім архітекторам світу.

Наближаючись, могила виростає, ми приголомшені її розмірами: вона величезна! І є в ній загадковість, є таємничість в її мовчанні. Про що протягом тисячоліть вона «з вітром говорила» серед цих степів?

Схили круті, всуціль зарослі цупкою степовою травою. Ковзаючись по ній, піднімаємось на вершину. Перед нами – наче кратер вулкана: навколо – сліди розкопок. Однак все вже затяглося, здичавіло, поросло бур'яном, васильками.

Пора, однак, нам збиратись. Ще раз окиньмо поглядом ці прекрасні далі, золоті хліба, що тануть у мареві, рясні сади, погляньмо на сліпучі плеса дніпрові.

Прощаємось з могилою; степовий шлях стелиться перед нами, а задумливий силует Солохи не зникає ще довго з поля зору. (За О.Гончаром; 180 сл.)

4. Література

Літературу можна б зрівняти з могутніми пасмами гір. Вражають і приголомшують вони нас своїми потужними кам'яними сплесками, рвуться до неба, немов грізний крик землі, виповнюють простір такою несамовитою і неповторною красою, яка може зродитися тільки внаслідок невпинного мільйоннолітнього процесу творення. Здіймаючись своїми непохитними валами, гори, ніби підкоряючись якійсь вивірній силі, ревниво пильнують, щоб не дати перевищити себе, але безрадно завмирають перед видовищем кількох недосяжно високих вершин, що сяють у піднебессі, вкриті вічними, як і сама слава, снігами. Коли ж наблизитись до гір, коли сміливо й радісно

заглибитись у їхній могутній світ, все майже вмить зміниться, зовні все постане в розчленованості, в сум'ятті, в боротьбі, в змаганні, вкриті вічними снігами вершини так само сятимуть на сонці, але тепер уже не над одноманіттям хребтів, а серед сотень і тисяч інших вершин, піків, гір, бескидів, скель, і важко буде визначити, що вище, перспектива змінюватиметься невпинно й нестримно, іноді нижчі затулятимуть від вашого зору вищих, мінливість і непевність гірського світу для недосвідчених може бути навіть небезпечною, і порятуватися від цього можна тільки знанням, умінням і, сказати б, мистецтвом бачити, орієнтуватися, сприймати все не самим серцем, але й розумом.

Може, таке порівняння занадто суб'єктивне, але воно щоразу зринає, коли постають перед тобою імена великих: Гомера, Данте, Шекспіра, Сервантеса, Гете, Пушкіна, Шевченка, Франка. Вони справді височать над світовою літературою, мов джомолунгми й монблани над гірськими пасмами, і коли до цих імен долучаються сотні й тисячі інших, вони з'являються перед твоїм зором то на короткий час, то на багато років, а то й на все життя. (За П.Загребельним; 250 сл.)

5. Сила народних традицій

Патріотизм спонукає людину на трудовий і ратний подвиги, це глибоке й щире почуття, що буває дужчим за смерть, бо в такій любові згоряє будь-який страх і німіє інстинкт самозбереження.

Самовіддана любов до Вітчизни виростає й плекається тільки в рідній національній атмосфері, на ґрунті історичної слави й традицій народу, на вірності матері та родині. Сподіватися, що можна називатися патріотом, зневажаючи мову й культуру народу, - це розписуватись в політичній неграмотності.

У кожному суспільстві, яке не самознищувалось, а розвивалося, на чільному місці була національна мова, моральне виховання, забезпечення нації освіченими людьми і, головне, формування повноцінної національної свідомості, що виростала зі звичаїв рідного народу.

Якщо мовно-культурні та духовно-моральні цінності пращурів не зберігаються й не передаються новим поколінням, народ перетворюється на сіре населення, робочу худобу. Люди в такому суспільстві – не істинні громадяни, а егоїсти-шкурники, котрі не мріють ні про що, окрім вигоди й наживи. (За Л.Пастушенком; 143 сл.)

6. Невмирущість генної пам'яті

Ой піч наша, піч! Ти не етнографічна архаїка, ти навічно вписана в історію людства як один з рушіїв цивілізації. Біля твого вогню єднались кривні, з твоїм вогнем складалися роди, племена, плекалися устої побуту,

звичаїв, вірувань. Не хлібом єдиним, а й теплом людяності, доброти, співчуття, взаємоповаги й неодмінно взаємовиручки й взаємодопомоги ти живила покоління за поколінням протягом тисячоліть.

Недоброзичливці, уміло перевертаючи сутність догори дном, навіть тебе накривають облудними просторікуваннями про вигадану хитромудрими “шароварщину”. Найсвятіше – національне вони мріють знищити доценту, зжити з білого світу.

Прообраз теперішньої печі, так само, як і глиняна долівка, як багато що з дотепер прикметного в побуті саме українського народу, зринає з найранніших горизонтів Трипільської культури. Ніякими зайдами, ніякими пришельцями ця символіка не принесена. Вона – з душі й серця найраніших хліборобів. “Шароварщиною” це є для того, кому воно чуже й незрозуміле.

Невмируща пам’ять роду-народу. Нехитрі виспіви колядок і щедрівок, мотиви ткання, узор вишивок, візерунки різьблення, як і символіка вінків та рушників, - все це снується теж із серцевини Трипільської культури, у душах мільйонів спадкоємців розворушуючи генну пам’ять. (За В.Пепою; 172 сл.)

7. Острозька Біблія

Рід князів Острозьких був відомий з давніх-давен. Прапрадідом князя Костянтина був знаменитий Федько Острозький, що боровся за незалежність Русі проти Польщі й Литви, брав участь у Грюнвальдській битві, коли слов’янські народи об’єднались проти німецької навали і надовго відбили ворогам охоту зазіхати на наші землі.

Його правнук, воєвода київський Костянтин, володів незчисленими багатствами і через це мав владу, силу й право. Він не перейшов у католицтво, а його родовий замок в Острозі перетворився на центр культури в Україні. Радісно було бачити, що тут зібралися найученіші люди тодішньої України: Смотрицькі – Герасим та син його Максим, а ще Дем’ян Наливайко – брат знаменитого пізніше повстанця Северина. Князь влаштував у Острозі школу, в якій навчали по-слов’янськи, по-грецьки і по-латині.

Князь хотів найперше надрукувати Біблію церковнослов’янською мовою. Для цього він запросив досвідченого друкаря Івана Федорова.

Острозька Біблія стала неперевершеним мистецьким твором завдяки чудовим шрифтам, майстерній верстці, великій кількості різних прикрас. І крім герба князя Острозького, був надрукований у книзі і скромний герб старого друкаря. (За О.Іваненко; 160 сл.)

8. Сватання

Був ясний морозний день. Отець Кирило стояв у воротах, здалека вітаючи гетьмана.

Гетьман із полковником скинули на руки слугам свої підбиті хутром киреї та шапки. Хмельницький був ще не старий, високий і сильний чоловік з сухим і кістлявим лицем. Мав на собі ясно-синій жупан, підперезаний коштовним поясом.

Гетьман з полковником сіли на ослоні, а Настуся вийшла.

- Побачили ми слід до вашого двору, - сказав гетьман, - а тепер бачимо, що то не куниця, а красна дівиця. Знаємо на той товар купця – маємо доброго молодця. Ваш крам, а наш купець, чи підійде наш молодець?

- Жартуєте, пане гетьмане! – із зачудуванням промовив отець Кирило.

- З жартами так далеко не їхали б, - відіззався полковник.

- Як же зветься ваш купець?

- З доброго роду й доброї він слави, а на ім'я зветься Грицько Пісченко.

- Що ж, нехай донька скаже, то її справа, - сказав отець Кирило.

Покликали Настусю.

- Що ж, доню, - запитав священик. – Чи маєш вільну волю йти за козака?

- Маю, - ледве чутно, спустивши очі, сказала дівчина.

Обміняли хліб святий: не забув і його запасливий гетьман. Послали по молодого. Настуся винесла на тарілці рушники пов'язати сватів. (За М.Грушевським; 178 сл.)

9. Пісня

“Що проміняв жінку на тютюн та люльку, необачний!” Чому так бентежить нашу душу дивацтво Сагайдачного? Перейнявшись ним, ніби й не помічаєш проминущої безодні століть...

Пісня наша – дивовижна. Довго ми жили без власної історії, нецеремонно привласненої сусідом. Проте пам'ять роду, пам'ять народу не обривалася: пісня – то наша Біблія і наш невмирущий літопис. У пісні увічнено мораль і звичаї, збережено сльози наречених та матерів, виспівано козацьку звитягу.

Пісня “Ой на горі та женці жнуть” опoетизувала імена двох славетних провідників лицарства: Сагайдачного й Дорошенка. Історія не зберегла навіть дат народження обох гетьманів реєстрового козацтва – знаємо лише роки їх загибелі. Звісно, Дорошенків було двоє: Михайло та Петро. Проте співають достеменно про Михайла, бо саме він був сучасником Сагайдачного.

Яка простота й сила, яка краса народної вдачу втілена в пісні! У ній - незнищенна усмішка, якою так славен український народ. (За П.Федотюком; 135 сл.)

10. Безсмертя пісні

Господи, скільки ж ото разів за життя ми дивимося на небо над головою! Хто дивиться, очікуючи манни небесної, хто перебуває на сьомому небі од щастя, хто неначе з неба впав, хто пальцем у нього попадав, хто раю там шукає... А він, Михайло Петренко, як подивився на небо, то ми ось уже більш як півтора ста літ співаємо його пісню.

Ця поезія, написана 1840 року, вперше надрукована у альманасі „Сніп” у Харкові. Потім її передруковували у багатьох збірниках, альманахах, хрестоматіях. У різних виданнях твір іменували по-різному: то „Небо”, то „Недоля”. Лише згодом вірш почали називати „Дивлюсь я на небо”.

Пісня стала істинно народною. Дехто з критиків навіть засумнівався в авторстві нікому до того не відомого Петренка... Навіть з прізвищем йому не поталанило: Петренків, як і Коваленків, - пів-України. Розпочав поет зненацька і так само зненацька урвав свій поетичний злет. Чому? Це справді загадка, таємниця, яку нам не дано розгадати.

Хіба ж не парадокс? Автор маловідомий і водночас на віки відомий. Простий смертний, а здобув безсмертя. Є таке прислів'я: „Багато балакав, та мало сказав”. У випадку з Михайлом Петренком вийшло навпаки: мало і недовго писав, але зумів багато сказати. Його поетичному шедеворі пішов уже сто шістдесят третій рік! Пісня збагатила і душу кожного українця, і культуру українства, а відтак збезсмертила й свого творця. (За В.Чемерисом; 210 сл.)

11. Пісня мого народу

Тисячі літ живе народ наш на плодючій, прекрасній землі. Розметаний по широких степах, між велетенськими ріками й лісами, поздираний нападами й загарбниками без міри, без пуття, але єдиний, дужий і добрий до всього живого, ростучого й текучого, до сонця, зірок, вітрів і роси. Скільки було задрісних, охочих, ворожих, які хотіли зіпхнути народ цей з його землі, по гнобити, знищити, пустити в непам'ять. Здавався він усім чужинцям таким добрим, лагідним і безпомічним, що сам упаде в руки, як перестиглий плід. А він стояв уперто, непохитно, вороги ж гинули безслідно, та над їхніми могилами лунали не прокляття, бо народ наш не вмів ненавидіти, не молитви, бо не переймалися тут надмірною вірою в богів, а в жито-пшеницю, в мед і бджолу, - линула до самого неба пісня “Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?”, “Ой не шуми, луже, зелений байраче”.

Веснянки й колядки, пісні купальські й русальні, балади, могутні думи про боротьбу із загарбниками, пісні побутові – вся історія народу в цьому безмежному материкові високої поезії, історія, як казав Гоголь, “жива, яскрава, сповнена фарб, істини”. В піснях своїх народ не тільки виспівував, виливав свою душу і свій геній, але й оберігав і зберігав цю душу. (За П.Загребельним; 192 сл.)

12. Пісня й мова

Світ, на щастя, зачарований піснею. Проте у нас мало симпатичних пісень про сучасність – ми співаємо про вербу, про калину, про гірке кріпацтво... Так, ці пісні ще довго будуть нас чарувати, але ж має розвиватись глибина і ширина! Має нарешті з'явитись в Україні нова українська пісня - не наших пращурів, спасибі їм, а наша! Треба ж показати, на що ми, праправнуки славних предків, здатні, а не тільки співати те, що до нас віками створювалось.

Недоброю традицією стало жалкувати, скиглити, ридати над нещасною долею України, нічого заради України не роблячи. Ми впевнені: кожен, хто хотів би прислужитися державі, має працювати – оберегти слово, пісню (а це душа народу!) – все це має робитися не плакальниками і не песимістами.

Часто сперечаються щодо визначення української пісні: що тут головне? На нашу думку, головна ознака – мова, бо мова і пісня – це як кисень і легені. Ми – співуча нація, талановита, і в пісні наша мова має утверджуватись. Написана американцем чи й марсіанином, але українською мовою - це теж буде українська пісня. І навпаки, написана бодай і нашим земляком, але чужою мовою, то вже не наша пісня. (За В.Крищенком; 180 сл.)

13. Мова і суспільство

Роль мови як засобу спілкування між людьми в нас абсолютизується. Насправді ж мова – явище незмірно глибше й важливіше. У мові концентрується сама сутність буття людини та історичного буття народу. Це переконливо довели філософія, психологія, соціолінгвістика. Звідси цінність мови як основи самовизначення людини й народу.

Певна річ, людська думка шукала виходу з лабіринту мовних проблем. Пропонувались різноманітні прожекти досягнення мовної єдності людства. Всі вони виявлялися утопіями, а спроби їх примусового впровадження призводили до духовних втрат і ставали вираженням національного гніту.

Нині людство шукає інших підходів до цієї проблеми. В основу пошуків має бути покладений принцип, прийнятний для всіх. Він є. Це – принцип абсолютної самоцінності кожної мови і кожної культури, відповідно до абсолютної самоцінності кожної людини і кожного народу.

Коли користування рідною мовою стає не єдино природним поведінням, виявом життєвої необхідності й доцільності, а справою патріотизму та його ознакою, - це засвідчує дуже небезпечний ступінь виродження суспільства.

Змінити ситуацію можна не закликами полюбити рідну мову, а змінивши обставини. Роль законів важлива, проте лише постільки, поскільки вони допомагають змінювати обставини. (За І.Дзюбою; 170 сл.)

14. Ворожка

Ледве оговтавшись від горя, княгиня звеліла слугам повести її в підземелля. Довго йшли підземним ходом, схожим на лаз, і, зрештою, спинилися. Слуга відчинив двері і, тримаючи над головою смолоскип, зайшов у закапелок.

У кутку сиділа, мружачись від полум'я смолоскипа, ув'язнена княгинею ворожка.

- Вийдіть геть, - не обертаючись, звеліла княгиня слугам. - Збулося твоє віщування, - сказала вона ворожці. – Поранений трьома списами, мій чоловік і трьох років не прожив.

- Така доля в твого мужа, - відказала ворожка. - Проте доля його - завидна.

- У тридцять годочків піти з цього світу?

- За ним уся Україна плаче. Нас не буде, а пам'ять про нього житиме.

- Утішила, - гірко мовила княгиня і простягла ворожці руку. – Ходімо нагору! Не суди мене: я так вчинила з тобою із відчаю.

Коли вони вийшли на білий світ, ворожка мовила:

- Мій ладо теж пішов у похід з Ігорем Святославичем на половців - і не повернувся. Прощавай, княгине.

І, вийнувши рясною спідницею, зникла, ніби в майданному юрмиську розчинилася. (За В.Чемерисом; 150 сл.)

15. Лист

Нарешті сніг зник, усе зацвіло, київські гори завітчалися білими вишневими, грушевими, яблуневими садками. Настуся поралась у садку, готуючи грядки на квіти. То був чудесний квітничок, який рідко можна було подібати в тодішньому Києві. Було тут багато різних квітів: гвоздик, рути й улюбленого в ті часи шафрану. Настуся кохалася в цім квітничку й саду, де було багато дерев: вишень, горіхів, шовковиць, а за ними довгими рядами стриміли виноградні лози.

Але тепер робота в садку мало тішила дівчину: четвертий місяць минав без вістей з козацького війська. Нарешті прийшла звістка, що Хмельницький став табором під Білою Церквою й до Києва не збирається. Аж одного вечора служниця прибігла сказати, що якийсь козак привіз довгожданого листа. Справді, лист був від Грицька Пісченка.

Він писав, що ніяк не може приїхати сам, бо порубаний під Корсунем, але сподівається скоро одужати й прибути. Незважаючи на вість про

поранення, лист надзвичайно втішив Настусю, і вона його читала й перечитувала без кінця й ліку: Грицько її любить і приїде незабаром до неї. (За М.Грушевським; 163 сл.)

16. Символ України

Колись один із друзів подарував мені Біблію і написав таке: “Дарую тобі цей вселюдський “Кобзар”. Якщо згодитися з моїм другом, то для кожного українця “Кобзар” Шевченка справді повинен стати Біблією. Я, скажімо, не уявляю собі людину, яка називає себе українцем, а “Кобзаря” не читала. Такого не може бути, і, звичайно, у кожній українській хаті передовсім має бути “Кобзар”, і читати його треба з дитинства аж до білої сивини.

Але ж який я був шокований, розлючений, коли почали з’являтися пасквілі на поезію Тараса Григоровича Шевченка та на нього самого! Появилися нові “філософи”, які вирішили по-своєму трактувати творчість великого поета. Зрештою, то їхнє право. Але мені здається, що такі люди просто хочуть потертися біля імені Тараса Григоровича, щоб і про них щось колись могли сказати. Та все-таки, думаю, не треба зачіпати його: він – наш пророк, наш месія. Ось уже півстоліття його поезія – це програма самовдосконалення, національного будівництва, і, Боже мій, як же вона точно викладена!

Для мене Тарас Шевченко не тільки Великий поет Великого народу, а й символ України. (За О.Білашем; 168 сл.)

17. Шукаймо себе із Шевченком

Історія подарувала Україні Тараса Шевченка, поета, художника й універсального мислителя, щоб допомогти українцям визначитись національно, усвідомити свої духовно-культурні цінності і соціальні потреби, необхідність створити й утвердити свою національну державу.

Нестерпний біль Шевченка за поневолену Україну, туга за героїчним минулим наших предків, які боролися за волю, непримиренність до несправедливості, поневолення і брехні, постійні заклики боротися і віра в перемогу завжди потрясли уяву читачів, допомагали виробляти характер, запалювали до дії.

Тарас не був ані політичним діячем у прямому розумінні, ані істориком, але він був мислителем-оракулом, який напрочуд блискуче і об’єктивно оцінював весь історичний поступ людства, не кажучи вже про історію українську, викристалізовував окремі факти і явища, поєднував їх у послідовний ланцюг боротьби добра зі злом. Тому шукати себе в Шевченкові може і повинен не лише кожен українець, а й взагалі будь-яка людина. В цьому й полягає підтвердження універсальності генія Шевченка, пам’ятники якому збудовано в усіх країнах світу, що претендують на цивілізований статус.

Пророцтва Шевченка з неослабною силою відповідають на всі проблеми українців в усі епохи. Ось чому не переводяться вороги Тараса і сьогодні, через 150 років по його смерті. Справжні українці мають Шевченка за моральний і політичний орієнтир; вороги Тараса однозначно є ворогами української національної ідеї, українського народу. (За С.Хмарою; 200 сл.)

18. Євангеліє українців

Допоки існуватиме на карті світу наша Україна, допоки в ній житиме український народ, доти він звертатиметься до величної постаті свого генія Тараса Шевченка.

Доводиться спілкуватися з представниками різних прошарків суспільства: підприємцями, політиками, діячами науки, освітянами, робітниками, селянами. Ними озвучується Шевченкове слово не як літературна цитата, а легко, природно, відбиваючи їхні думки й почуття.

Наш час – початок XXI століття – своєрідний для України не тільки часовим зламом. Відбувається болючий перехід суспільства до нових психологічних настанов. Нині особистість, її праця, її інтелект, її громадська позиція мають визначати не лише долю кожного українця, а й долю цілого народу. Таке становлення нових суспільних стосунків призводить до переоцінки культурних цінностей як основного морального стрижня.

Тому найбільш істотною є праця багатьох скромних подвижників від культури, котрі роблять конкретну справу. До їх когорти можна віднести автора книги „Євангеліє українців, або крилаті вислови „Кобзаря” Віктора Щербину.

Беремо книгу, гортаємо... Мерехтять знайомі прізвища: Куліш, Франко, Леся Українка, Грушевський, Довженко, Гончар, Ліна Костенко... літературний процес – це безперервне осмислення й осучаснення Шевченкового слова. „І хто розбудить нашу п'яну правду”, - пише І.Франко. Ви ж пам'ятаєте Шевченкове: „А правда наша п'яна спить”?

Книга стане ще однією сходинкою для українського народу до самого себе. (За Л.Красицькою; 190 сл.)

19. Оранта

Людська хвиля винесла мене на середину храму. Світло в кілька тисяч свічок відкидає снопи сяйва на блискучий іконостас, на мозаїки, обгризені зубами часу, і гарно підновлені фрески. Але заглиблення вівтаря, незважаючи на десятки електричних лампочок, по-давньому ховається в півтіні, і непевним світлом осяяна „Нерушима Стіна”.

Світло заломлюється на нерівностях старого склепіння. По нім неясними контурами виступає велетенський образ Богородиці-Оранти. Стільки поколінь киян з вірою й тривогою дивилося на нього в трудні хвилини життя!

Величне, безпристрасне лице у Богоматері. Її простягнені угору руки губляться в пільмі. Пригноблена силою бід і руїн, що спадали на многотраждальне місто і його люд, вона впевнено показує на таємничий напис великими чорними буквами, що маячать між рядами фантастичних лілій: „Бог посеред нього, і не подвижеться, pomoже йому Бог завтра з раннього рана...”

Ці слова виведені на арці тисячу літ тому. Вони справді є непорушними над усіма змінами цього бурхливого, повного непевності й тривоги життя, над його катастрофами, руїнами й новими відродженнями зі старого попелу. (За М.Грушевським; 160 сл.)

20. Амазонки

У славнозвісного “батька історії” Геродота я прочитав легендарний чи напівлегендарний переказ про дивовижне плем’я жінок-амазонок. Селилися вони, вірогідно, у Приазов’ї, на рівному степовому березі моря. Ніби з власної волі жили осібно, відцуравшись чоловіків, самі були войовничими, уславилися жорстокими набігами на сусідів.

Якби душі Геродота дано було побачити Україну 1943 р., він би інакше сприйняв амазонок. Може, й тоді, задовго до нашої ери, жіноче царство виникло не через забаганки слабшої половини, а із жорстокої дійсності? Якраз Приазов’я було тоді справжнім лобним місцем, бо тим пониззям невпинно вдиралися кочівники за кочівниками, орди за ордами зі Сходу...

Така ж самісінька картина відкрилась би Геродоту на терені України і в час вікопомної національно-визвольної війни проти польських поневолювачів. Тоді високого рангу християнський священнослужитель із Сирії, Павло Алеппський, подорожуючи виснаженою неперервними битвами Україною, був уражений тим, як мало чоловіків по містах і селах. Одні жінки, старі діди й діти. Та гетьман Богдан Хмельницький уселяв віру, що згинуть вороги, а Русь буде панувати. Його слова підхопила й понесла у віки Україна: “Ще не вмерла козацька мати!” (За В.Пепою; 172 сл.)

21. Крила

Христина лише недавно відійшла від тих років, коли в найсолодших мріях їй все хотілося кудись летіти. Ото, бувало, тільки сплющить очі, а руки її враз легшають, стають крильми, і вона в радісному переляці підіймається над хатами, летить понад левадами, проноситься над ріками, лісами. Все-все вона бачить, що робиться внизу: он діти, прикладаючи руки до очей, проводжають її захопленими поглядами, мати жене з череди корівку і свариться на доньку притикою; он рибалки витягають ятір із срібною рибою, а за рікою колосся досягає-хилиться на лану, а над ним підіймається сонце, і

воно теж, здається, зіткане з колосся. Отак і в сон щасливо влітала дівчина, де все було кращим або страшнішим, аніж у житті.

Може, через те, що Христині найбільше в світі хотілося мати крила, вона й по землі не ходила, а наче літала. Ні одне весілля, ні одні танці, ні одне колядування не обходились без неї. Навіть на буряках сапка у Христини не полола, а пританцьовувала, доганяючи найкращих полільники. І тільки в цьому році трохи присмирніла непосида, коли вперше взула не перешиті, а нові чобітки, а на голову начепила півкрамниці стрічок і запишалася перед дзеркалом. Вона вже таки дівчина! Тому-то сама собі по-змовницьки підморгнула в дзеркальце, потім споважніла, враз дійшовши до думки, що вона гарненька і їй вже пора дівувати. (М.Стельмах; 210 сл.)

22. У полі

Я вийшов у поле і з полегшенням провів поглядом поїзд, що тікав у жовто-синю далечінь. Дорога, майнувши сірим хвостом, безшумно сховалася в зелені хлібів. Над моєю головою, вирисовуючи незримі вісімки, кружляла згряя веселих вечірніх мушок. Десь збоку внизу чиркала коса, і звідти віяло вогким, густим духом свіжокошеного сіна.

Стараючись ступати в такт косі, я бадьоро пішов уперед. Несподівано я побачив чоловіка. Де він був досі, я не міг збагнути: дорога ніби весь час була порожня.

Подорожній посувався помалу, ступаючи важко й розмірено, немов несучи на плечах відро з водою. Раптом він заспівав.

Відразу ж, з перших строф пісні, мені стало легко. В ній просто й легко, з тією нелукавою класичною красою, з якою гуде ліс, скигнить чайка, плаче пугач на могилі, оповідалась історія дівчини, що попала на завод. Завод, мабуть, був цукроварний; там “солодкий цукор мішають з гіркими сльозами”.

Мене охопило почуття зворушення: щось подібне я відчував у дитинстві, коли, довго шукаючи в небі жайворонка, нарешті бачив його близько від себе – сіренького, миршавого, звичайнісінького.

Парубок, певно, був одним із тих жайворонків, що з давніх-давен дзвенять над Україною, складаючи свої анонімні, прості й прекрасні пісні, на які ніхто не пише рецензій і про авторів яких не знають жодної подробиці. (За В.Винниченком; 200 сл.)

23. У лісі

З просіки, почувши кроки, зривається жовтогруда вівсянка, сідає на гілку. Поправляє дзьобиком свою пістряву одяганку і, напевне, вперше в цьому році радить людям: “Покинь сани, бери віззз!” Степан Васильович мружиться від сонця, посміхається пташині і здивовано оглядає лісовий закуток.

Кучматі дуби зачаровано зупинились перед полянкою. І хто зупинив цю горду парубочу міць? Оця єдина берізка! Стоїть вона біля стіжка, мов наречена, і сама ніяковіє, видно, як почервоніли її гілочки. Від неї пробивається струмок, може, він з її коріння починається, а може, з її дівочих сліз.

Учитель ставить на опір саморобний етюдник, і невдовзі перші мазки лягають на полотно. Степан Васильович приємним тенорком тихенько наспівує:

Ой у лісі криниченька,
Кругом неї травиченька.
Ой там Роман воли пасе,
А дівчина воду несе.

Учитель поволі оглядає ліс і бачить, як дві голубі синички шукають собі житло. Ось вони опустились на розсоху граба, одна пташка влетіла у невеличке дупло, випурхнула з нього, пискнувши щось, і у знайдене сховище пірнула самичка, вилетіла і почала про щось радитися з самцем. Коли б то людина так швидко могла знайти собі житло! (За М.Стельмахом, 176 сл.)

24. Урочище

Марися вільно розкинулася у траві. Задивилась на завислі кетяги акації. Пахнуть вони густо, медово. Бджоли гудуть, обліплюють біло-рожевий цвіт, - десь, видно, здалека прилітають за нектаром. Десь із глибини урочища соловей подає голос. Кажуть, меншає на світі солов'їв. Невже планета справді прощається з цим сіреньким, самобутнім, найніжнішим своїм поетом? А з ким же ділити оте почуття, що підіймається, росте в тобі, хоча й не знаєш, для кого?

Незвичний стан переживає душа в цім дивнім урочищі. Ніби п'янить самий дух акації, від нього аж чадієш, умліваєш, поринаєш у безміри якогось блаженства.

Марися змружує очі, і одразу ніби зникає все, тане. Маєш над собою лише цей дивний світ, зітканий із золотавості сонця й клубків білого, обліпленого бджолами цвіту. Досягається якась не знана раніш гармонія, сонце розлилося, і сама ти вже ніби розчиняєшся в солодкій млості природи, в її запашистих медах... Зовсім заплющуєш очі, і тоді тебе нема, життя розтануло, світ зіллявся – на місці сонця вирує в небі тільки жовто-бура гаряча туманність, сповнена пахоців цвіту й золотої бджолиної музики. (За О.Гончаром; 166 сл.)

25. Вечір

Щось несказанно чарівне й зворушливе криється в природі, коли під місяцем бовваніють чи іскряться розмивчастим відливом чубаті полукіпки. Тоді здається: ось-ось на житніх стернях побачиш саме літо, що йде, неначе утомлена жниця, і само собі дивується – чого воно тільки не заробило, чого тільки не зародило навкруги!

Як тихо і славно у полі! Від стерні і снопів підіймаються пахоші відволоженого жита, а зверху снується солодка теплінь липового цвіту. А може, цей дух розтікається не від липового шляху, а обтрушується з ласкавої місячної пороші, що тремтить над тобою, збирається на кожній зернині пшеничного колосу і, зав'язавшись у краплини, радісно й трепетно падає на землю.

Чи зможе художник змалювати такий петрівчанський вечір? Щоб і невидиме літо йшло по стернях, щоб і полукіпки, мов живі хліборобські надії, дихали житнім хлібом, щоб і місячна в'язь в'язалась на червоній пшениці, щоб і росиця падала з неї, мов світла сльоза? Ні, такого не намалюєш – тільки побачити зможеш. То й дивись, чоловіче, поки маєш молоде серце! (М.Стельмах; 160 сл.)

26. Зимовий вечір

Вечір, мов чарівне решето, сіє і сіє звідусіль то перші шматки пісень, то жіноче цокотіння, то парубочий перегук, то рев худоби, то рипіння санок, то поскрипування промерзлих дерев.

Посміхнувшись у думках, Роман прямує до греблі, біля якої вже дівочі голоси просять, щоб зійшов місяць. Парубок мимоволі переводить погляд на схід, і там справді млиновим колесом викочується з-за лісів важкий міднолиций місяць. Цей несподіваний збіг сприймається як якесь радісне чаклування.

Місяць, підводячись вгору, мов у чорну воду, пірнає в загустілу хмару, змиває з себе важкий наліт міді і вже через якусь часинку вибивається на синє плесо веселим і срібним.

Далеко десь з-понад самого Бугу сірою грудочкою покотився в село заєць, ось він зупинився, прислухався до іскристої тиші та й знову покотився тим лагідним клубочком, який завжди нагадує дитинство, зимову казку чи той найсмачніший сухий шматок хліба, що колись мати приносила з поля “від зайця”. (За М.Стельмахом; 144 сл.)

27. На березі

Чудесний день починався пташиним співом. Мов несподівана злива, прошумів над головою величезний табун шпаків, галасуючи на льоту; табун чайок пролинув до болота. Лелеки пролетіли, мабуть, уже на південь.

На гілці, над самою водою, завмер водомороз, похиливши униз дзьоб. Він сидів нерухомо і здавався вирізьбленим з дорогого каменю, немов штучна іграшка. Раптом ця красива пташка хлюпнула у воду, сховалась на мить і, зразу вихопившись, помчала над водою з різким свистом, схожа на синю стрілу.

Я взяв вудку, сів у човен і поплив на другий берег Дінця, на луг. Там є чудова, тиха затока з химерним плетивом куширу, з заростями латаття. В цій затоці можна легко наловити всілякої риби: краснопірок, язенят, навіть окунів. Тут мій хазяїн, дядько Явтух, ставить ятери.

Я брів немовби по вогкому, іскристому килиму, густо вкритому пізнім цвітом різнобарвної конюшини. Дорогою ловив у вогкій отаві коників і ховав у пляшечку: на них добре береться краснопір.

Підійшовши до ятерів, я побачив, що в один з них потрапила жовта плиска – легка, грайлива і весела пташина. Мене завжди цікавило: чому плиски самі залазять у рибальські сіті? Зараз же з'ясувалось: разом із плискою в сітці бився метелик, а збоку висіли пасма куширу, де, напевне, ворушились комашки.

Впіймавши, я роздивився пташку добре, порадив бути обачнішою та стерегтися сіток. Плиска сіла на берег, струснулась, розправила пір'ячко і вклонилась, майнувши хвостиком. Потім, перегукуючись з іншими птахами, моторно побігла, залишаючи на вогкій землі хрещатий слід, ніби візерунок мережачи. (За О. Копиленком; 233 сл.)

28. Журавлі

Це була згряя журавлів, званих у народі віщунами. Дивовижною хмарою-хурделицею заповнили вони Яблунівку, наче хотіли взяти з собою на крила й понести в світи все: хати, криниці, ясени біля воріт, вулиці й садки. Журавлі творили живе маєво, поривчате й барвисте. Я опинився в тому кружлянні, в струменях вітру, гнаного їхніми тулубами й крильми, в тривожному шамранні пір'я, серед летючої завії їхніх перцево-червоних дзьобів і оранжево палаючих лапок, підігнутих у повітрі.

Сірі по тулубу, з чорними рульовими перами, з білими, як сніжок, смужками по боках голови, з продовгастою плямкою-вогником від дзьоба вгорі по голові, журавлі раптом почали стиха курликати. Мені защеміло в душі, бо знав, що зараз їхня згряя, оце велетенське колесо між небом і землею, саме прощається при відльоті з села. Попрощаються – й полетять до вирію, й спорожніє рідне небо, стане голе, як пустеля. Я силкувався спіймати бодай одного журавля, щоб згодом душа моя в світі жила отаким журавлем. Мріючи про майбутнє пташине життя своєї душі, я марно ганявся за журавлями, найдужче, мабуть, мріючи про своє повернення з вирію до рідної Яблунівки.

І, зрештою, попрощавшись, журавлина згряя спалахнула золотом, як спалахує хмара при обрії в промінні вечірнього сонця. І не стало жодного журавля, тільки сизі небеса віяли пустелею. (За Є.Гуцалом; 200 сл.)

29. Летять журавлі

Летять журавлі. Небо, синє-синє, стелиться перед ними в імлісті далі. Угорі – тепле й ласкаве сонечко. А внизу синіють тихі ріки і жовтіють пусті вже поля, зеленіють ліси, біліють села й міста. Здається, не покинув би вік цього краю!

Старий вожак летить попереду, веде журавлів далі й далі, не зважаючи на їх жалібне курликання. Він тривожиться за прийдешнє. Там, на півночі, вже холодно, дмуть пронизливі вітри, йдуть безперервні дощі, від яких важчають мокри крила. Він усе розуміє, мудрий вожак.

-Курли-кури! Куди він поспішає? – нарікають молоді журавлики.

- Наші крилоньки вже зомліли...

- Курли-курли! Який він жорстокий...

А мудрий вожак летить і летить до далеких берегів супокою й тепла. Мабуть, у нього теж крила гудуть і м'язи на грудях мліють? Хай! Він не зупиниться. І ніхто не визнає, як йому важко. (За О.Сизоненком; 132 сл.)

30. Осінній клопіт

Осінні місяці – це місяці, коли більшість наших птахів стає мандрівниками. Вони летять у теплі краї – вирій. Летять без компаса, але ніколи не зіб'ються з свого маршруту. Ці перельоти тривають уже тисячі років, і кожен птах мандрує своїм шляхом.

Чи звертали ви увагу на те, що пташки, які прилітають до нас першими навесні, восени відлітають від нас останніми? Зозуля, соловейко, іволга, а також і ластівка зникають, ледве відчувши першу прохолоду осінніх ночей. А жайворонків, перепілок, зябликів, шпаків – цих пташок можна у нас зустріти ще й тоді, коли біла паморозь падає на луг.

Може, думаєте, що всі птахи обов'язково летять у теплі краї? Ні, не всі. Є й такі, що мандрують пішки. Ось живе у нас такий чудовий, невтомний пішохід. Зветься цей птах – величенький, завбільшки з перепілку, тільки на довгих ногах – деркач.

Деркач вирушає свою далеку путь пішки. Лише коли зустрічає на шляху воду – тоді летить. Проте деркач зимує у далекій Африці – значить, через море він перелітає. Навесні він так само повертається назад. (За О.Копиленком; 163 сл.)

31. Гніздо

Оглядаючись довкола, Марко побачив, як над самою водою пролетіли два кулички-травники, в дзьобах вони тримали сухі стеблини трави. Ось пташенята припали до води і через хвилику з жалібним попискуванням відлетіли вбік. Тоді знову з стеблинами трави опустились до води і знов у тривозі подались на луг. Чому так непокоїлись вони?

Марко, скрадаючись, обережно пішов понад берегом. Те, що він побачив, схвилювало і вразило його. Прямо на траві лежало вимощене з сіна невисоке гніздечко, а в ньому хрестиком тулились чотири світло-охристих яєчка. Вода вже добиралась до них, і дрібні пташата-батьки марно старались стеблинами сіна підняти вгору, захистити од хвилі своє нетривке кубелечко, своїх майбутніх дітей. Ще хлюпне вода раз-вдруге і забере з собою і гніздо, і крашанки.

Ось травнички побачили нового ворога – людину, випустили з дзьобів стеблини і затужили безпомічною пташиною тугою. Марко витягнув ніж, не торкаючись гнізда, вирізав навколо нього землю, вийняв її і переніс на вище місце, куди не дійде вода. Тут, між купинами осоки, він і примостив гніздо, не знаючи, повернуться до нього пташата чи ні.

Мокрий, оброшений, він пішов до верби. Біля неї посміхався до нього вчитель, який бачив усю пригоду з птахами та їхнім гніздечком. Вони навпочіпки сіли під вербою, придивляючись до того місця, куди Марко переніс кубелечко. І ось над ним, попискуючи, з'явилися пташата, покружляли, помаяли крильцятами і впали донизу, знову злетіли і знову опустились. (За М.Стельмахом; 223 сл.)

32. Солов'їна балка

Балки – то наша колиска. Для стороннього – що вони? Убогий світ! Тільки як на чий погляд. Що ж до нас, то куди б не кидало нас життя, які б дива не поставали очам, а, здається, ніде не знайти гарніших місць за нашу балку Левадну з її розкотистими вербами, з сонячним, аж чадним духом конопель та ясними зорями вночі. А крім Левадної, ще ж і балка Чернеча та Яворова, що, невідь-звідки тягнучись, сходяться саме в нашій Тернівщині.

Недарма балки наші й солов'ям так полюбилась: тільки весна, тільки верби розпустились, так уже й тьохнуло... Десь із Африки чи, може, навіть із Цейлону, здолавши безмірні відстані, летять сіренькі співаки до нашої Тернівщини, щоб у цих балках, у вербах попід глинищами зробити собі осідок і вивести потомство. Як справжній лицар і глава сім'ї, огляне соловейко свої володіння – балку, верби – і, переконавшись, що все на місці, приготує гніздечко, заховавши його поміж віттям так, щоб ніякий шуліка не помітив, а після того вже зволить прибути і вона, пані солов'їха чи молоденька соловейкова наречена.

Верба з віттям – то їхня планета! Нічні поети наших левад та балок, як самозабутньо віддаватимуться вони своїй творчості! П'янітиме ніч од того

солов'їного шалу, п'янітиме все, не знаючи сну, завмиратиме не одна дівоча та хлоп'яча душа! (За О.Гончаром; 204 сл.)

33. Мати

Літачок пливе над лісами на невеликій висоті, поблискують унизу лісові озера, туманець синіє на галявинах. Грибами й ягодами в літачку пахне, що їх місцеві жінки, видно, цілу осінь возять на поживу горожанам.

Пасажири, як і в приміських електричках, дивляються сні в дорозі. Поруч з Галиною Калинівною дрімає, схилившись біля вікна, жінка, мабуть, колгоспниця. Її просте, повновиде обличчя навіть у дрімоті зберігає вираз спокійної лагідності. Галині Калинівні згадалось, що такий вираз найчастіше бував характерним для обличчя її матері. З образом матері було пов'язане все найкраще, що мала вона в житті.

Невже безслідно може розсіятися живе світло, що людина випромінювала з себе, даруючи так щедро? Поховали матір в евакуації. Як вона тужила за Україною, як чекала повернення до отчої землі! Галя, тоді ще буди школяркою, найбільше любила зимові вечори з матір'ю наодинці. Вони, економлячи світло, рано вклавшись до сну, все віддавались мріям про зустріч із батьком, який рано чи пізно їх розшукає.

Образ матері виринав у хвилини душевної скрути. Рідна людина немов поспішала до неї з небуття, щоб зарадити, принести полегкість. Життєву безхмарність, евакуаційні зими, чекання – все материнська любов спромоглася поєднати у дивовижну цілісність, у гармонійність перебування на землі. (За О.Гончаром; 188 сл.)

34. Батько

Багато я бачив гарних людей, але такого, як батько, не бачив. Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі, тільки в очах чомусь завжди було повно смутку. Весь у полоні у сумного і весь в той же час з якоюсь внутрішньою високою культурою думок і почуттів.

Скільки він виорав землі, скільки хліба накосив! Як вправно рибалив, який був дужий і чистий. Тіло біле, без єдиної точки, волосся блискуче, хвилясте, руки широкі, щедрі. Як гарно ложку ніс до рота, підтримуючи знизу скоринкою хліба, щоб не пократать рядно над самою Десною на траві. Жарт любив, точене, влучне слово. Такт розумів і шанобливість. Зневажав начальство і царя. Цар ображав його гідність миршавою рудою борідкою, нікчемною постаттю і що нібито мав чин нижче за генерала.

Одне, що в батька було некрасиве, - одяг. Ну такий носив одяг негарний, такий безбарвний, убогий! Неначе нелюди зухвалі, аби зневажити образ людини, античну статую укрили брудом і лахміттям. І все одно від був красивий, - стільки крилося в нього багатства. І коли він, покинутий всіма на

світі вісімдесятилітній старик, стояв на майданах безпритульний у фашистській неволі і люди вже за старця його мали, подаючи йому копійки, він і тоді був прекрасний.

З нього можна було писати лицарів, богів, апостолів, великих учених чи сіятелів, - він годився на все. Багато наробив він хліба, багатьох нагодував, багато землі переорав, поки не звільнився од свого смутку. (За О.Довженком; 227 сл.)

35. Мій батько

Який же він був красень! Яке в нього було обличчя зі смаглявим рум'янцем на всю щоку! Яка горда постава! Які інтелігентні руки! Тепер його руки обважніли й набрякли, а я ж їх пам'ятаю витонченими й ніжними. Ці руки все життя заробляли нам хліб і ні разу не покарали мене, шибеника! Золоті й добрі батькові ручечки...

Як робив він тими руками! Красиво й старанно, за що не візьметься. Такі ж у нього рівні покоси, так низенько бере коса, при самій землі, і ніколи пилінка з-під неї не схватиться! Викосить, як вибриє. А сам все любовно оглядається на свої покоси, на рівнесеньку сіножать і вдоволено усміхається сам до себе.

Пам'ятаю батька молодим, смаглявим, з тонкими рисами обличчя та ніби нетутешніми, надто ввічливими й доброзичливими манерами. Коли зирять з екрана нахабні, брехливі очі новоявлених оракулів та орателів, постають у моїй пам'яті і в душі очі мого батька – прекрасні й чесні очі втомленої одвічною працею на землі людини. В його зітханні – втома людини, що все життя воювала з жадобою й крутіємством, та так і не перемогла їх.

Тяжка доля випала поколінню наших батьків. Може, саме об тім, чому нам так тяжко живеться на нашій щедрій і багатій землі, й думає постійно мій батько, розумний і скромний трудівник, що весь вік тяжко працював? Мабуть, про це. (За О.Сизоненком; 213 сл.)

36. Володимир Вернадський

Глибокий інтерес до історії й культури України Володимир Вернадський зберігав протягом усього життя, і це не дивно, адже він був українцем і за батьком, і за матір'ю. Далекий предок ученого по батьковій лінії служив у війську гетьмана Хмельницького. Материн дядько, Микола Гулак, був одним із засновників Кирило-Мефодіївського братства.

Гімназист Вернадський записує в щоденнику: „У Росії зовсім заборонено друкувати книги моєю рідною мовою. Драгоманову (згодом, познайомившись у Парижі, вони стануть друзями) навіть в Австрії не дозволяють видавати українську газету.” Зі студентських років Володимир заходився ретельно досліджувати свій родовід.

Наукова біографія Вернадського тісно переплетена з рідним краєм. Студентом природничого відділення фізико-математичного факультету

Петербурзького університету від неодноразово приїжджає на Полтавщину й Катеринославщину, мандрує Дніпром. Згодом стає членом Українського наукового товариства у Києві, Полтавського товариства „Просвіта”, Наукового товариства імені Т.Г.Шевченка у Львові.

Володимир Вернадський створив Українську Академію наук, ставши першим її президентом, організував першу в Україні національну наукову бібліотеку, заснував наукову школу з біогеохімії, сприяв розвитку вищої школи України, працюючи ректором Таврійського університету в Криму.

Могутній інтелект ученого сягав ноосферного безмежжя. Йому належав Всесвіт. Проте головне місце в його серці завжди посідала Україна. (За Ю.Хлистуном; 180 сл.)

37. Олександр Довженко

Геній Довженка виколосився в надрах українського народу, в його побуті, звичаях, сподіваннях. Такого поетичного, глибинно-філософського, пісенного майстра не могла народити інша земля. Юрій Яновський якось сказав: „Вирвати Довженка з українського ґрунту не можна, він одразу засохне, бо живиться лише українськими соками”.

У своїх розмірковуваннях Довженко завжди говорив напрямки, висловлювався сміливо й відверто, не ховаючись зі своїми думками. Він бачив, як гине український народ. Звичайно, багато лиха завдала тривала русифікація. „Але от поляків рисифікували й онімечували, а вони залишились поляками. А наш народ охоче сам простує назустріч утраті своєї національності. Чому?”

Геній помер у Москві. Не порахувались із заповітом майстра: „аби перед тим, як спалити мене в крематорії, із грудей моїх вийняли серце й закопали його в рідну землю у Києві, десь над Дніпром, на горі”.

Зостався лежати далеко від своєї Вітчизни. Невже навечно? (За М.Шудрею, В.Попиком; 135 сл.)

38. Олесь Гончар

Він із роду Котляревського, Шевченка, Франка, Довженка. Він свідомо обрав обов’язок повірника українського народу в часи жорстокі, лукаві, однозначно недобрі для Вітчизни. Здійснювався присуд більшовицької імперії: Україна повинна була розчинитися, загубитися серед „нової історичної спільності – радянського народу”. Хтось мусив цьому спротивитися, проти цього повстати. Такі люди знайшлися, і попереду них – Олесь Гончар.

Може, надто пізно, але добре, що ми зрозуміли: ось Людина, котрій Богом дано говорити від імені свого і від імені народного. Гончар став не лідером України, а її речником, духовним батьком нації.

Власним прикладом він утверджував безсмертя рідного слова, розбудовував храм рідної культури. Вроджений інтелігент, людина світової культури, на нашій рідній, покривдженій землі він наче підіймався над побутом, показуючи цінності й надбання українського народу.

У серпні 1991 року нашій Батьківщині було повернуто незалежність, вистраждану нашими попередниками і сучасниками. Всі тоді відчули: на її олтар було покладено мільйони жертв, пролито моря невинної крові. Рубінами на нім сяє чиста кров юного Олеса Гончара, а на дежавному знамені золотіють його мудрі мислі. (За Р.Лубківським; 163 сл.)

39. Дві книги

У біографіях митців можна знайти немало прикладів, коли повороти їхньої долі були пов'язані безпосередньо із книгою. Принаймні двічі книга стала першопричиною зміни обставин у житті Спиридона Черкасенка.

Першою книгою, яка повністю змінила його світобачення (на той час він був учителем із восьмирічним стажем роботи) стала антологія української літератури під назвою "Вік". Вона включала п'ятдесят творів вітчизняних поетів: Л.Глібова, Є.Гребінки, Т.Шевченка, П.Куліша, І.Франка, Лесі Українки, В.Самійленка та інших. Прочитавши їх, поет-початківець Черкасенко надіслав свої твори до журналу.

Другою книгою, що вплинула на долю письменника, стала окремо видана його ж драма "Хуртовина", присвячена зображенню життя донецьких шахтарів. Розгляд судової справи за фактом публікації твору, який, на думку суддів, підводив читачів до думки про необхідність боротьби, тривав рік. Учителя Черкасенка засудили на місяць ув'язнення, а видання книжки - до знищення. Автор п'єси назавжди втратив право вчителювати.

Оселившись у Києві, позбавлений можливості навчати дітей учитель занурився у літературну працю. Пам'ятаючи, яку велику роль зіграла рідномовна книга у його житті, письменник-педагог узяв участь у заснуванні видавництва "Український учитель". Поруч із підручниками, науково-популярними і художніми дитячими творами Б.Грінченка, М.Загірньої, М.Коцюбинського світ побачили і його книжки: буквар, популярна астрономія "Про небо", збірка казок і віршів. (За Н.Антонець; 190 сл.)

40. Наталена Королева

Визначити її національність нелегко. Мати Наталени належала до старовинного іспанського роду, батько походив з аристократичної польської сім'ї. Народилась вона в Іспанії, у Франції та Росії навчалась, в Чехії доживала віку, а Україна залишилась для неї чарівною казкою дитинства і випробуванням юності.

Королевою Наталена стала за прізвиськом свого чоловіка, культурного діяча, видавця, літератора і мандрівника Короліва-Старого.

Літературну діяльність Наталена розпочала публікаціями художніх та наукових праць у французькій пресі, а її перше оповідання українською мовою було надруковане у Відні на сторінках тижневика “Воля”. Крім літератури, мала й інші професії: археологію, малярство, музику (уроки фортепіано юною дівчиною вона брала в Миколи Лисенка), медицину і педагогіку.

Основну частину творчої спадщини письменниці становлять історичні романи, повісті, збірки літературно опрацьованих легенд. У своїх творах вона прагнула довести невід’ємність української культури від загальноєвропейської, неможливість їх окремого розгляду й сприйняття.

Останні роки життя письменниці минули самотньо, а по смерті її ім.’я поринуло у тінь забуття. Того, хто знайде її рукописи, вона просила в записці помолитися за її душу. Бажання доньї Наталени здійснилося: Службу Божу за спокій її душі відправлено в рідній Іспанії, а твори, нарешті, побачили світ. Тепер черга за небайдужим дослідженням її творчості. (За Т.Рязанцевою; 190 сл.)

41. Борис Олійник

На моє глибоке переконання, ще й досі не сформувалося справжнє публічне, а може, й національне уявлення про значущість поезії Бориса Олійника для нашої літератури, про її масштаби і місце в житті українського народу. А це істинно народна поезія, висока, правдива й прекрасна. В ній яскраво відбилася сама Україна, сучасна й історична, її мрійливий, працелюбний і скромний народ.

Слід ще й ще раз підкреслити народність, високу художність і філософську глибину цієї надзвичайно талановитої поезії, виразної, яскравої, самобутньої. В особі Бориса Олійника маємо національного поета в найкращому, найповнішому розумінні цього терміна. З таким поетом не гріх стати і перед Європою, і перед світом!

Оце і все, братове і сестри, що хочеться сказати про недооціненого великого нашого сучасника. А завтра і післязавтра про нього як про поета і політика казатимуть інші і, напевне, краще, ніж тут мовлено. (За О.Сизоненком; 136 сл.)

42. Перекладач

Незабутню сторінку в історію українського художнього перекладу вписав Микола Лукаш. Він переклав твори понад ста авторів з майже двадцяти мов.

„Перекладач такого діапазону – рідкісне явище не лише в українській, а й у будь-якій іншій літературі”, - вважав сучасник Лукаша Григорій Кочур, його друг і побратим по перу, який, однак, дотримувався інших принципів перекладання. Між цими корифеями перекладу не могло бути суперництва: їхні перекладацькі стилі були надто відмінними. Якщо Григорій Кочур

неухильно дотримував лінгвостилістичних особливостей оригіналу, то Микола Лукаш прагнув животворного повернення до архаїчних, діалектних та просторічних джерел української мови.

Перекладаючи фольклоризовану поезію шотландця Роберта Бернса, Лукаш використовував ресурси української пісенної творчості. У поетичних вкрапленнях до „Аліси в Країні Див” англійця Люїса Керрола помітні паралелі з байками Євгена Гребінки.

Перекладач від Бога, Микола Лукаш був передусім українським словесником. Переклад став для нього тим рятівним островом, на якому українська мова могла розкошувати у своїй первозданній красі. (За О.Дзержою; 145 сл.)

43. Композитор

Олександр Білаш – син Полтавщини. Він з того краю, де вставали до життя брати Платон і Георгій Майбороди, і до їхнього братства зачислить його історія. Він був професіоналом високої проби, а не естрадним аматором музичного шоу-бізнесу. Симфонічна й оперна творчість Білаша ставить його ім'я поряд з класиками, а його пісенне надбання посідає помітне місце в світовій культурі.

Талант композитора зібрав, увиразнив, відкрив і підніс твори видатних поетів Андрія Малишка, Михайла Ткача, Івана Драча, Бориса Олійника. Його пісні „Ясени”, „Сніг на зеленому листі”, „Стежина додому” увійшли до золотої скарбниці мистецтва України. Його пісня „Два кольори” znana на всіх континентах - вона стала сповіддю багатьох людей ХХ століття.

Самостійна українська держава була його мрією. Хоч він був далеким від конкретних політичних справ, але для визволення України зробив більше, як дехто з голосних політиків. (За Д.Павличком; 130 сл.)

44. Іван Гончар

Ще в роки війни Іван Гончар почав замислюватись над трагічним станом української культури. З'явився щоденниковий запис: “У мене зародилась думка: чому Україна не має великого національного музею, в якому могла б показати все своє: культуру і мистецтво? Моє обурення вилилося в дію - мною було створено музей у мініатюрі”.

На думку сучасників Івана Гончара, його хата-музей стала втіленням національної ідеї. Хатній музей був, по суті, одним із центрів руху “шістдесятників”, і скульптор Гончар усвідомлював його національно-патріотичну сутність. Знову читаємо в щоденнику: “Моя хата стала ніби образом України, куди приходять, як до Мекки, щоб помолитися, серцем відпочити...”

Створивши не просто храм для традиційних реліквій, а музей живої української культури з її національною, а не класовою специфікою, Гончар

дозволяв відвідувачам дотикатись до експонатів як до живих свідків історії, вбиратися в одяг, грати на музичних інструментах.

Коли 1993 року Майстра не стало, здригнулися від болю гордовиті Карпати і незворушні наддніпрянські долини, мрійлива Волинь і барвисті подільські пагорби, архаїчне Полісся і безкраї степи запорізькі – відійшов у вічність Хранитель Священного Духу їхнього. (За Т.Бенфугаль; 170 сл.)

45. Іван Марчук

Нині він сивовусий, знаний у світі майстер, народний художник України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка. Встиг пожити, потинятися по америках, австраліях, канадах. Проте за двадцять років на чужині – жодного заморського сюжету.

... Український безмежний степ. Рудий, спекотно випалений, присмерковий, але детально, попри безмежжя, виписаний. А зовсім близько, мовби окремо від полотна, зависла в повітрі зі спокійним тихеньким вогником свічечка. Як трактувати картину? Як зіставлення гранично малого з абсолютно великим? Як поминки по живій природі?

- Творчий Дух витворює зі мною, що хоче, - говорить художник. – Він дозволяє мені лягти спати лише опівночі, а підкидає до праці до світання – о третій. В єдиному ми з ним розходимось: мій зухвалий дух хоче знов турнути мене по світах, зробити мене мільйонером, а я вперто пручаюсь. Я багатий тим, що не хапаюсь ні за вілли, ні за авто, ні за золото-срібло. Душевний спокій – найбільша коштовність. Віддати себе звабам – значить піти до них добровільно в полон. Мені нічого не треба: я – художник. (За Г.Кияшком; 160 сл.)

46. Художник

Михайло привчався бачити те, що до того часу не бачив або ж не звертав на це уваги. Раніш ліс був просто зелений, а тепер кожне дерево, кожен кущ, кожна травичка мали свій власний колір. Крім того, кожне деревце, кожна гілочка мали свої особливі відтінки, в залежності від того, де і як вони містились. Все це помічав хлопець, на все звертав увагу і тоді аж жалкував, що не мав з собою приладдя, щоб змалювати ту чи іншу гру кольорів.

Це його наштовхувало на думку, що можна малювати не тільки в кімнаті, а й тут, у лісі, серед свіжої, ласкавої природи. Тоді він почав брати з собою скриньочку з фарбами і йшов шукати такого місця, яке можна було б змалювати. Робота ця цікавила його так, що часом забував про все на світі. Здається, крім отих сонячних плям на вечірніх кущах ліщини, він нічого не бачив.

Пізніше Михайло почав малювати людей. От у цього плечі якісь вузенькі й велика голова, мовчазна, байдужа, придивишся до неї – і страшно від тієї байдужості стане. В іншого знову якось дивно випинаються руки, - незграбні,

порепані, скарлючені. Весь чоловік стоїть тут, у кімнаті, а здається, що видно лише оті руки. Так бачив і малював Михайло.

Щодня, а особливо в свята, до хлопця-художника приходили одвідувачі: гімназисти, писарі, навіть дівчата приходили. Всі говорили, що в хлопця талант і що картини треба одіслати на виставку. (За І.Сенченком; 225 сл.)

47. Учений світової слави

Іван Феценко-Чопівський - видатний фахівець у галузі фізики металів. Постать цього вченого та політичного діяча настільки масштабна, що, без сумніву, могла б стати предметом серйозного дослідження.

Закінчивши хімічне відділення Київської політехніки, Іван став інженером-технологом. Після складання іспитів на звання ад'юнкта з метою закінчення науково-дослідної роботи він вирушив у тривале відрядження до Німеччини, Франції та Італії. Проте напочатку першої світової війни науковець повертається до Києва.

У лютому 1918 року Івана було призначено міністром торгівлі й промислу в уряді Української Центральної Ради. У період Гетьманщини за гостру критику діяльності уряду він потрапляє до в'язниці. З постановом Директорії Феценко-Чопівський стає міністром народного господарства.

Після завершення українських визвольних змагань Феценко-Чопівський повертається до наукової роботи. Він очолює кафедру металографії Грінчोї академії у Кракові. Діяльність вченого має міжнародний резонанс. Його обирають членом науково-технічних товариств Англії, Німеччини, США. Він очолює польські державні делегації на міжнародних конгресах у Бельгії, Франції, Швеції.

Професор Іван Феценко-Чопівський – автор 140 блискучих наукових праць. Понад 30 робіт він опублікував українською мовою у Львові, Києві та Харкові. Учений виховав цілу плеяду українських металознавців. (За Ю.Головачем; 175 сл.)

48. Пам'ятник десятикласникам

Коли життя довжиною у вісімдесят літ – одна восьма припадає на школу, у шістдесят – одна шоста, а за сімнадцятилітнього життя – більше половини.

Для тих сімнадцятилітніх школа була й зосталася весняним струмочком талого снігу, ранковою зіркою, першим побаченням... Скільки хлопчиків і дівчаток з випуску 1941-го не повернулося з війни, не продовжило свій рід, не посадило свій сад, не збудувало свій дім? Думаємо про це з болем і через півсотні літ після Другої світової війни.

Нині в демократичній Україні в пошуках правди і справедливості ми повинні розрізняти злочинства вождів і подвиг народу, який захистив батьківщину і світ від коричневої чуми.

А десятикласникам, які пішли на фронт просто з випускного вечора, годилося б поставити спільний пам'ятник у вигляді десяти сходинок, що ведуть до клумби живих квітів, висаджених обабіч звивистої трашеї – головного атрибуту лінії фронту. (За В.Родіоновим; 132 сл.)

49. Зухра

Зухра низенького зросту, чорнявенька. Пишноволоса її голівка завжди схилена на груди, а сама дівчина нагадує статую, від якої віє глибокою печаллю. Очі в неї великі й виразні, чорні, як смола, і якісь такі дивні, зірчасті, із золотими промінчиками. Обрамлені довгими дугастими віями, вони зачаровують усіх.

Зухра тиха й покірна, завжди замислена й мовчазна. Ми про неї знали лише те, що вона татарка, що десь залишилась велика сім'я, в котрій вона була найстаршою з дітей, єдиною дочкою своїх батьків серед п'яťох молодших за неї братів. Інколи, може, раз на півроку, їй приходив лист. Вона читала його кілька ночей постіль і все плакала, плакала...

Інколи, коли ми співали „Тихо над річкою” або „Розпрягайте, хлопці, коні”, маленька Зухра разом з нами видзвонювала своїм високим голосочком. Після таких наших концертів, бувало, хтось кине Зухрі:

- Зухрочко, заспівай нам якусь татарську пісню й переклади її зміст, щоб і ми знали, який тепер татарський народ.

Зухра вставала на повен свій маленький зріст, обличчя її осявало натхнення, і вона починала співати по-татарськи. Пісня та про стару матір, яка в роки недолі розгубила своїх дітей і не може їх скликати назад до рідної хати... Ми всі плакали, слухаючи цю жалібну пісню. Голосочок у Зухри був такий протяжний, сильний, чистий, як мамина сльоза. Отака була наша Зухра. (За Г.Берізкою; 207 сл.)

50. Адажіо

Диригент вривається на сцену вихором. Він білявий, стрункий, і фалди шляхетного фрака, не встигаючи за ним, в'ються в нього за спиною. Вклонившись, він різко випростовується, тричі стукає паличкою об пюпітр – оркестр завмирає. Білі руки диригента стрімко злітають угору і різко шугають униз підстріленими на льоту білими птахами.

На нас обрушується несамовита бетховенська туга за щастям, котрого вічно не вистачає не лише йому самому, а й людству. Туга падає на наші душі божественними звуками надій і сподівань, моління і протесту, закликів і погроз. Я відчуваю тремтіння й здригання батькової руки. Я знаю: батько не може без сліз слухати Бетховена.

Оркестр з інтродукції та бурхливого скерцо перетікає в долину печалі й смутку. Найсумніша частина симфонії – адажіо. Скрипки, альти, віолончелі, басы і флейти - всі інструменти ведуть свою мелодію тихо-тихо, печально й роздумливо, аж до піанісимо...

І тут раптом з батькових грудей виривається довго стримуване ридання. Болісне й надривне, воно перекриває звучання оркестру.

Оркестр мовкне. Диригент легко збігає з помосту, підлітає до батька, стає перед ним на одне коліно і б'є диригентською паличкою об свою випростану, розпростерту долоню. Один змах паличкою оркестрові – і музиканти зриваються зі своїх місць, б'ють смичками по струнах альтів, скрипок, віолончелей. Зал теж підхоплюється й аплодує, дивуючись з батькових сліз і співчуваючи йому.

Батько ж, затуливши обличчя обома руками, ридає ще дужче, і душа моя розривається від тих ридань ще й досі... (За О.Сизоненком; 222 сл.)

51. Українська нафта

Промислові видобутки нафти в Галичині розпочалися в кінці XVIII ст. на Дрогобиччині, на території села Нагуєвичі – батьківщині Івана Франка.

Основною перешкодою у використанні нафти була складність пізнання її хімічного складу, а також розробка методів виготовлення з неї корисних продуктів. Тепер ці продукти добре всім відомі: бензин, гас, парафін, асфальт тощо.

Пізніше видобуток нафти та озокериту, тобто гірського воску, розпочався в промисловій столиці краю – Бориславі. Коли для телеграфного зв'язку між Європою і Північною Америкою по дну Атлантичного океану прокладали кабель, для захисту його від солоної води застосовували саме бориславський озокерит. Спеціалісти не помилились у своїх передбаченнях: озокеритова оболонка виявилася надійною.

У зв'язку з розвитком гірництва в кінці XIX с. розгорнулося будівництво доріг, мостів, залізниць. Одна з найперших віток розгалуження залізниці Львів – Відень була прокладена до Борислава, пов'язавши його зі Львовом.

Нафтовий промисел Борислава був одним з найперших у світі, отже, на його матеріалах розвивалася нафтова наука. (За Г.Бойком; 146 сл.)

52. Повернення

Хтось колись зауважив, що жінці стільки років, на скільки вона виглядає, а чоловікові – на скільки той почувається. Держава наша виглядає добре таки підтоптанною, а й на підлітка не чується, а от безвічній батьківщині нашій так само на вісімнадцяте літо занеслося, і терновий вінок у її косах нині зацвів. Наростає з нас, напівмертвих, живісіньке молоде пагіння і буяє, і ховає під собою галузяччя й будячиння батьківської обережності.

Ми, українці, відроджуємось не тому, що нарешті стяглися на державу, - просто ми є не по світах, ми вдома. Маємо найродючіші землі, найзапекліших чоловіків і найвродливіших жінок, добрих дітей і

всепрощаючих матерів. Має статися духовне повернення – не в глиняну хату під стріхою, а додому під рідне небо. Під те небо, яке завжди дає, а не бере.

Ще трохи - і мають прийти і в політику, і в культуру, і в економіку люди з абсолютно іншим, не затруєним мисленням. Дискусії вже не вестимуться в площинах “взаємозбагачення мов і культур” чи “спільнослов’янських інтересів”. Цей словесний мотлох посяде належне місце у спільному смітнику зрадянщеної лексики, як-от: “економіка має бути економічною”, “воїни-інтернаціоналісти”, “соціалізм з людським обличчям”.

Йтиметься про вигідні для України економічні перспективи, про унікальність української мови й культури, яка є окрасою культури світової, про збереження пам’яток давнини і духовної пам’яті, про повагу до тих, хто працює, а не гендлює. І поєднає нас усіх віра в добро і милосердя. (За П.Гірником; 220 сл.)

53. Ліквідуємо обивателя

Війна та й усякі інші небезпечні, намагнічені страхом періоди в житті людей жахливі тим, що забирають в першу чергу громадян, людей самовідданих, що живуть за принципом: “Якщо я тільки для себе, то навіщо я?” А дрібне, егоїстичне, обережне в ім’я самого себе і тільки своїх інтересів, - обиватель, коротко кажучи, виживає, бо він, як паразит, краще пристосований до життя, має більш розвинений інстинкт самозбереження. Всяке насильство над людським духом і тілом – то найкраще добриво для обивателя, як, скажімо, гній для черв’яка, найсприятливіша атмосфера для його утвердження і процвітання. “Вижив, бо зумів” – формула обивателя і його заповідь нащадкам. Змовчав, заховався за чийсь спину в бою, прикинувся дурником чи, не маючи ні розуму, ні такту, дорвався до влади – яка, зрештою, різниця?

Людство не знає ще ні теорії, ні практики боротьби з обивателем, бо це не клас, не конкретно визначена суспільна одиниця, а соціальний тип. Ліквідуємо обивателя, умови, за яких він плодиться, тобто насильство, і тоді ми, люди, зможемо сказати: ми остаточно подолали в собі звіра. (За Григором Тютюнником; 163 сл.)

54. Перед вибором

У нашій країні завжди половина людей страждали, що живуть “на нашій, не своїй землі”, як писав Шевченко, страждали й народжували незгідних, палких серцями, яких садовили на палі – прохромлювали, живцем спалювали у металевих биках і звідти не долітало жодного стогону, їх гноїли у тюрмах та заморожували в Сибіру. Друга половина чи й знала, чия це земля, а якщо й знала, то їй було байдуже, вона народжувала людей рабськи догідливих, підлих, здатних утопити в калюжі рідного брата, які навіть

пишалися, що вони такі, і п'ялися зі шкури, або це довести, продатися, відхрещувалися від рідних батька-матері.

І тепер усім сказали, що вони таки на своїй землі. Перші хочуть це утвердити, другі сприймають як образу й роблять усе, щоб і далі лишатися в своєму попередньому образі і в своїй попередній сутності. І всім нині доводиться вибирати, з ким вони і хто вони такі. (Ю.Мушкетик; 142 сл.)

55. Що наворожив місяць

Ще не встиг я вийти за ворота з обійстя, як усе стало мінятися довкола. Мокрі хмари з неба зникали, мовби хто граблями згортав покоси сіна, й тепер під тими покосами відкривалися неосяжні луги темної блакиті. І, увінчуючи всю картину, зрештою появився місяць. І такий він був славний у своїй красі, що мимоволі згадалися материні слова: “Виросла верба посеред села, розпустила гілля на все Поділля”. А батько їй відказував, чукикаючи мене, малого, на колінах: “Над бабиною хатою стоїть байда хліба, собаки гавкають, не можуть дістати”. Мати не хотіла зоставатись в боргу і, миючи босі ноги криничною водою (недавно повернулася від землі, з городу), весело говорила: “Без рук, без ніг, тільки з рогами, а ходить попід небесами”. Я ще вище злітав на батькових колінах, стогнучи від солодкої втіхи, а батько моргав на місяць і казав: “Ой за током, за притоком стоїть свиня з одним оком”. І вони обоє починали сміятись у якійсь вечірній сумовитій злагоді, й мені здавалось, що їхній сміх, приглушений, махне м'ятою, любистком, канупером, усією тією свіжою гіркотою весняного зілля, яке так гостро звістує народження нового життя. І сміх їхній іще був такий іскристий, наче в його шовкових хвилях переблискували малесенькі зірочки...

Все відійшло в небуття, ось тільки місяць зостався такий, як і колись. Чому саме в цю ніч згадалися батько-мати, дитинство? Мабуть, місяць і наворожив... (За Є.Гуцалом; 230 сл.)

56. Наша молитва

Наш Державний гімн – “Ще не вмерла Україна”. Кажуть, музика гарна, а слова застаріли. Кажуть, цей рядок застарів, він песимістичний. Насправді ж це звучить оптимістично! Як оте: “Є ще порох у порохівницях!”

Хіба ж можна розкидатись тим, що народ витворив і прийняв? Із цими словами протягом майже ста п'ятдесяти років тисячі, сотні тисяч українців ішли в бій і вмирили. Ці слова освячені кров'ю наших предків. Вони – наш “Отче наш”.

Французи ось уже двісті років бережуть свою “Марсельезу”, бойову пісню-гімн революції. “Марсельеза” стала Державним гімном Франції. І не застаріли її рядки! А там же:

Гей, діти рідної країни,
Ходім – настав славетний час!

Бо лютий ворог стяг руїни
Вже розгортає проти нас...
От і в нашому Гімні не застаріло й ніколи не застаріє:
Станем, браття, всі за волю від сяну до Дону,
В ріднім краю панувати не дамо нікому!

У “Марсельезі”:

Громадо, в бій ставай!
До лав, батьки й сини!
Рушай! Рушай!
Хай чорна кров напоїть борозни!

У нашій пісні:

Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці!
Душу й тіло ми положим за нашу свободу.
Та й покажем, що ми, браття, козацького роду!

Ні, такі слова ніколи не застаріють. Відомовитися від них – це знову відмовитись від себе. “Ще не вмерла Україна” – наша молитва. (За В.Захарченком; 210 сл.)